

DUPĂ 25 DE ANI. COMUNISMUL ÎN EUROPA DE EST 23 AUGUST DUPĂ 70 DE ANI

Abstract. *The marking of 70 years since the what was called, by the Communist regime, the "armed insurrection for liberation of Romania under the fascist yoke" consisted in the sixteenth event of the project After 25 years. Communism in Eastern Europe, developed by the Faculty of Political and Administrative Sciences from the University "Petre Andrei" of Iași, the Institute for the Study of Ideologies and the Polis Magazine. Organized on the day of August 23, the debate "August 23 after 70 years" has brought together historians, Political scientist and enthusiasts of these areas of research. Among the participants were present: researcher Mioara Anton, Professor PhD. Ion Agrigoroaei, Professor PhD. Cătălin Turliuc, historian Dorin Dobrințu, Professor PhD. Doru Tompea, Professor PhD. Daniel Șandru and Professor PhD. Sorin Bocancea, the project coordinator. During the opening of the event, Professor PhD. Doru Tompea read the message sent by the Royal House of Romania to the organizers and participants. Apart from those in the Senate Hall of the University "Petre Andrei" of Iași, were also present at the debate, through the interventions they sent and who were presented by Professor PhD. Daniel Șandru: Associate Professor PhD. Radu Vancu (University "Lucian Blaga" of Sibiu), Associate Professor PhD. Sabin Drăgulin (Christian University "Dimitrie Cantemir" of Bucharest) and Lecturer PhD. Emanuel Copilaș (West University of Timișoara). Below, we present you a selection of the most important interventions.*

Keywords: *Eastern Europe, Communist Romania, August 23, 1944, King Michael, Mihai Antonescu.*

Ipostazele lui 23 august 1944 (Hypostases of August 23, 1944)

Mioara ANTON

„Insurecție armată“, „revoluție de eliberare antifascistă“ „cotitură“, „lovitură“, au fost ipostazele cele mai cunoscute ale momentului 23

august 1944. Rescrierea istoriei acestei zile a însemnat pe parcursul celor aproape 50 de ani de regim comunist rescrierea istoriei partidului.

Un proces complex de legitimare și de metamorfoză a memoriei, în care ipostazele lui 23 august 1944 au indicat gradul de dependență sau, dimpotrivă, de autonomie/independență, față de puterea sovietică. După 1989, asistăm la o multiplicare a istoriilor lui 23 august 1944. Fiecare actor implicat are propria versiune asupra evenimentelor din august: regele Mihai, partidele istorice, cel comunist, apropiatii lui Ion Antonescu și legionarii (cu a lor tentativă de realizare a unui „23 august răsturnat“). O adevărată polifonie, care este însă departe de a lămuri pe deplin controversatul eveniment.

Inițiativele pentru crearea unui spațiu de manevră debutaseră încă din primăvara lui 1942, când Mihai Antonescu a încercat, fără succes, prin intermediul finlandezilor să deschisă un canal de negociere cu puterile aliate. După dezastrul de la Stalingrad, același Mihai Antonescu a căutat să atragă Italia într-o acțiune comună de ieșire din război, dar și aceasta a eșuat. Formula „capitulării necondiționate“, lansată de aliați la Conferința de la Casablanca, în ianuarie 1943, a schimbat în totalitate condițiile de negociere.

În primăvara lui 1944, protagoniștii romanului acestei zile mari, indiferent de tabăra în care s-au situat, au înțeles la unison *necesitatea* încheierii armistițiului. Germania pierduse încă din 1943 inițiativa strategică, iar trupele Armatei Roșii pătrunseseră în primăvara lui 1944 pe teritoriul românesc. Conform unui raport al SSI, în mai 1944, la

Ruginoasa, frontul românesc era atât foarte aproape de liniile rusești, încât soldații români jucau în tranșee rișca cu rușii. Mai mult, bombardamentele aliate asupra teritoriului României au provocat panică și au obligat ambele tabere să găsească o soluție pentru ieșirea din război.

Evenimentele petrecute în iulie-august 1944 impun două paliere de analiză: pe de o parte, strategiile puterilor aliate față de România, iar pe de altă parte relația dintre opoziție și guvernul Ion Antonescu. Insistențele celor două tabere de a obține un armistițiu care să fie garantat de aliații occidentali nu au găsit un ecou favorabil în primăvara lui 1944. Cele șase puncte obținute la Cairo, în aprilie 1944, fuseseră elaborate de comun acord cu Uniunea Sovietică, prin urmare România trebuia să accepte că îmbunătățirea condițiilor de armistițiu depindea de deschiderea unui canal de negociere cu sovieticii. A fost punctul în care opoziția și reprezentanții guvernamentali s-au despărțit. Refuzând să accepte că drumul spre armistițiu trecea pe la Moscova, Iuliu Maniu a continuat să spera că va obține condiții mai avantajoase prin negocieri cu reprezentanții anglo-americani la Cairo. Între timp, Ion Antonescu deschidea canalul Stockholm, prin discuții cu ambasadoarea sovietică, Alexandra Kollontai, și obținea îmbunătățirea condițiilor de armistițiu (rezervarea unei zone libere pentru guvernul român, în care trupele sovietice urmau să nu pătrundă; acordarea unui ter-

men de 15 zile germanilor să părăsească România; reducerea cuantumului despăgubirilor de război).

Negocierile cu sovieticii au continuat pe parcursul lunilor mai-iunie 1944, sovieticii solicitând trimiterea unei delegații române la Moscova. Dar Ion Antonescu a ezitat în fața propunerilor sovietice și a mizat pe cartea occidentală. Nici opoziția nu a obținut schimbarea condițiilor la Cairo, Maniu fiind silit să accepte la 10 iunie cele șase condiții fără posibilitatea de a se mai reveni asupra lor. Încheierea acordului Eden-Gusev (mai 1944) prin care se stabilea de principiu zonele de interes anglo-sovietice în Europa de Sud-Est, cu referire specială la România și Grecia, făceau inutile orice eforturi fie ale opoziției, fie ale guvernului. Marea ofensivă sovietică, din 20 august 1944, a obligat opoziția „să se miște“ și să-i informeze pe aliați că erau pregătite condițiile pentru înlăturarea lui Ion Antonescu și încheierea armistițiului. Era

important ca înlăturarea mareșalului să se producă înainte ca acesta să obțină o înțelegere cu sovieticii, ceea ce ar fi făcut ca opoziția și regele să nu mai conteze ulterior. De urgența acestei semnări se convinsese și Mihai Antonescu care în dimineața zilei de 23 august și-a trimis curierul la Stockholm, în persoana lui Neagu Djuvara, pentru a-i anunța pe sovietici că guvernul român va încheia armistițiul în baza propunerilor din 2 iunie 1944. Mult prea târziu pentru ceea ce avea să urmeze. Nici cei care au inițiat lovitură de stat nu au intuit consecințele lui 23 august. Revărsarea trupelor sovietice pe teritoriul românesc, precum și înțelegerea sovieto-britanică asupra sferelor de influență, din octombrie 1944, a decis soarta inițiatorilor loviturii de stat. În numai câțiva ani, plutoanele de execuție, închisorile și exilul au făcut să triumfe o singură versiune: cea a partidului comunist.